

Jaarverslag sept 2018- sept 2019

Bijzondere leerstoel

**Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor de maatschappelijke aspecten**

Ingesteld door het KSGV

Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke
Volksgezondheid

aan de

Tilburg School of Catholic Theology

Tilburg University

Prof. dr. J.Z.T. Pieper

1. Inleiding

Met ingang van 1 september 2015 is dr. Joseph Z.T. Pieper vanwege het KSGV benoemd tot bijzonder hoogleraar aan de *School of Catholic Theology* van de Universiteit van Tilburg. De leeropdracht luidt “Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de maatschappelijke aspecten” en betreft de wetenschappelijke doordenking van het belang van zingevingsvraagstukken, zoals die zich in de huidige maatschappij en cultuur voordoen. Het betreft een aanstelling voor 0.2 fte. Hgl 2.

De Raad van Toezicht rond de bijzondere leerstoel kent vier leden: prof. dr. M.H.F. (Marinus) van Uden, (voorzitter), hoogleraar religiepsychologie, en bijzonder hoogleraar 'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de psychologische aspecten' vanwege het KSGV aan Tilburg University; prof. dr. M. (Marcel) Sarot, hoogleraar fundamentele theologie en decaan, Tilburg School of Catholic Theology, Tilburg University; prof. dr. G.A.F. (Staf) Hellemaans hoogleraar religiesociologie, Tilburg School of Catholic Theology, Tilburg University; mevr. dr. C.G.M. (Lia) Vergouwen, cultuur- en godsdienstpsycholoog, oud-coördinator Pastoraal Psychologische Leergang te Utrecht, begeleidster Congregatie Zrs. van OLV te Amersfoort, staf lid Karmelitaans Centrum voor Spiritualiteit te Haarlem en KSGV bestuurslid.

Een belangrijke ontwikkeling in Nederland is de verschuivende verhouding tussen burger en overheid. De hulpbehoevende burger wordt eerst geacht zelf zijn problemen op te lossen d.m.v. zelfredzaamheid en activeren van sociale netwerken. Daarna past de overheid een vangnet ter beschikking van professionele ondersteuning. Hierin past ook de extramuralisering in de gezondheidszorg en bijgevolg de noodzaak van heroriëntatie van het aanbod aan geestelijke verzorging, dat vooral aan instellingen (zorginstellingen, krijgsmacht, justitie) gebonden was.

Hoe nu gaan burgers in deze laat-moderne condities van de Nederlandse samenleving om met hun zingevingsvragen? In hoeverre is er sprake van zelfredzaamheid (in de vorm van een zelf samengesteld levensbeschouwelijk coping-repertoire), in hoeverre van een beroep doen op intermediaire groepen (en welke rol speelt de plaatselijke geloofsgemeenschap hierin) en in hoeverre is er behoefte aan professionele ondersteuning (in de vorm van begeleiding door geestelijk verzorgers)?

De leerstoel heeft zich vooral gericht op:

1. Nadere verkenning van het veld, leidend tot de oratie “*Thuis in de kosmos. Zingevingsvraagstukken in de participatiesamenleving*” en de afscheidsrede ‘*Mantelzorg en zingeving*’.
2. Gesprekken met promovendi.

2. Onderzoeksactiviteiten

Het thema ‘religieuze coping’ werd tot nu toe vooral in de context van psychische gezondheid en de GGZ uitgewerkt. (Religieuze) coping richt zich op de stressoren, de inschatting van de ernst van de stressoren, de hulpbronnen (met name levensbeschouwing) voor het copingproces en de effecten van het copingproces. Dit paradigma wordt nu toegepast op het maatschappelijk domein. Welke stressoren spelen in de participatiesamenleving en hoe zijn deze verbonden met zingevingsvragen, hoe verloopt de inschatting, welke levensbeschouwelijke bronnen staan ter beschikking in het huidige Nederlandse levensbeschouwelijke landschap, welke effecten kunnen worden verwacht? Een eerste verkenning heeft geresulteerd in de oratie: *Thuis in de kosmos. Zingevingsvraagstukken in de participatiesamenleving*. Tilburg: Tilburg University, 2016, pp. 60. Een nadere uitwerking vond plaats in twee richtingen: a) wat is de potentiële bijdrage van het christendom als zingevingbron voor levensproblemen in de gezondheids- en de maatschappelijke zorg; b) de concrete casus ‘mantelzorg en zingeving’. Zie: Pieper, J. (2019). *Mantelzorg en zingeving*. Tilburg: Tilburg University Press, pp. 46.

Door prof. dr. H. Zock, dr. A. Visser en ondergetekende is een onderzoeksproject geformuleerd ‘Spirituele zorg dichtbij huis. Integratie van geestelijke verzorging in de extramurale zorg in Nederland.’ Het betreft een onderzoek naar de best practices van goed functionerende geestelijke zorgpraktijken in de extramurale zorg met als doel om de extramurale verankering van de geestelijke verzorging te vergroten. Voor dit project is inmiddels subsidie toegezegd door ZonMw (105.000), Porticus (50.000) en PIN (20.000). Dit onderzoek wordt in samenhang met twee andere onderzoeksprojecten gericht op de palliatieve extramurale zorg uitgevoerd, respectievelijk verbonden aan de UvH (Carlo Leget) en de TST/PthU (Körver, Ganzevoort). Dit onderzoek werd verder vormgegeven, o.a. door het aantrekken van twee onderzoeksmedewerkers.

Via het onderzoeksproject ‘spiritual coping in late modernity’ staat de leerstoel in verband met het volgende onderzoekprogramma van de TST: *De laatmoderne transformatie van religie: de casus van het nieuwe katholicisme*. In dit verband heeft ondergetekende op 17 december 2017 samen met prof. Dr. J. Först een studiedag georganiseerd, getiteld ‘Waar blijft het christendom. Bronnen en vindplaatsen van zin in de laat-moderne samenleving.’ De lezingen zijn tot een boek gebundeld, dat uitgegeven wordt in de reeks ‘De Utrechtse Studies’. Zie: C. De Groot, S. Goyvaerts, & J. Pieper (red.). (2020). *Waar blijft het christendom? Over de hardnekkige aanwezigheid van religie*. Parthenon: Almere. Daarin is ook een eigen bijdrage opgenomen.

In samenwerking met dr. W. Smeets (Radboud UMC) en dr. N. Hijweege (COIL, Centrum voor ontmoeting in levensvragen, Nijmegen) wordt gewerkt aan een publicatie over ‘transmurale zorg voor zingeving.’

Medewerking aan het onderzoeksproject: ‘The development and validation of the SPIRIT questionnaire’ (Radboud University).

3. Promotiebegeleidingen

Promotietrajecten:

-- Gesprekken met mevrouw De Bruin-van der Knaap (docente ROC Hoornbeek) over het onderzoeksvoorstel "*Religiositeit en persoonlijkheidskenmerken. Een onderzoek onder reformatorische jongeren*". Resultaat: onderzoeksvoorstel is opgenomen in de graduate school van de TST. Mede promotor: prof. dr. M. van Uden. Intussen zijn enkele empirische gegevens over persoon en religie ingewonnen bij scholieren van het Hoornbeek-college te Rotterdam. Een artikel hierover wordt voorbereid.

-- Gesprekken met Marcel Wielhouwer (geestelijk verzorger/pastoraal werker in verpleeg/verzorgingshuis Opella, Ede.) Thema: *zingeving in de thuiszorg*. Resultaat: onderzoek is opgenomen in de graduate school van de TST onder de titel 'Meaning in the elderly home care.' Co-promotor: dr. W. Smeets, Radboudumc. Onderzoek verloopt naar tevredenheid. Concept artikel is gereed.

4. Onderwijs

--Cursus gegeven voor LUCE (postinitieel onderwijs van de TST): *crisis, coping en ritueel*. Periode voorjaar 2019: 14 deelnemers.

-- Thesisbegeleidingen (MA en BA) aan de TST, de RUG en de VU.

5. Valorisatie

--Lezingen:

-Pieper, J. *Pilgrimage: theoretical perspectives and empirical results*, 3 april, 2019, Tilburg University. In het kader van 'A masterclass on the therapeutic dimension of pilgrimage'.

-Pieper, J. Inleiding en dagvoorzitter van de KSGV-studiedag '*Positieve psychologie en zingeving*', d.d. 29 maart 2019 te Utrecht.

6. Participatie in de wetenschappelijke-professionele infrastructuur

--Lid van de *redactie* van het boek 'Waar blijft het christendom'. Over de hardnekkige aanwezigheid van religie.' Eigen bijdrage aan dit boek: '*Zingeving in de zorg Hoe kan het christendom een bijdrage leveren?*'

--Promotie- en manuscriptcommissies:

- W. Yang. Begrensd en ontgrensd. Paradoxen in de veranderende beleving van het lichaam bij kanker en een geleefde spiritualiteit. Verdedigd op 9 november 2018, Radboud Universiteit Nijmegen.

-- P.J. Verhagen: "Psychiatry and Religion. Controversies and consensus." TSHD. Verdedigd op 27 april 2019.

--Lid van de International Association for the Psychology of Religion.

--Reviewer voor The Journal of Empirical Theology, The Journal of Religion and Health, The European Journal of Mental Health, International Journal of Environmental Research and Public Health.

7. Publicaties

Pieper, J. (2019). *Mantelzorg en zingeving*. Tilburg: Tilburg University Press, pp.46.

Pieper, J. (2019). Contingency and Meaning-Focused Coping. *Journal of Empirical Theology*, 32, 287-304. Doi: 10.1163/15709256-12341395

Krikilion, W., & Pieper, J. (Red.). (2019). *Positieve psychologie en zingeving. Integratie en toepassingen*. KSGV: Tilburg.

Krikilion W., & Pieper, J. (2019). Inleiding. In W. Krikilion, & J. Pieper (Red.), *Positieve psychologie en zingeving. Integratie en toepassingen* (pp. 7-20). KSGV: Tilburg.

De Groot, C., Goyvaerts, S., & Pieper, J. (Red.). (2020). *Waar blijft het christendom? Over de hardnekkige aanwezigheid van religie*. Parthenon: Almere.

Pieper, J. (2020). 'Zingeving in de zorg. Hoe kan het christendom een bijdrage leveren? In: C. De Groot, S. Goyvaerts, & J. Pieper (Red.), *Waar blijft het christendom? Over de hardnekkige aanwezigheid van religie*. Parthenon: Almere.

8. Bestuurstaken

-- lid van het bestuur van het KSGV

-- voorzitter van de redactie van de reeks KSGV-publicaties

-- voorzitter van de examencommissie van de TST

-- fractielid van de politieke partij Vernieuwingsgroep, gemeenteraad Beekdaelen

-- lid van het AB van de intergemeentelijke sociale dienst Brunssum, Onderbanken en Landgraaf

-- voorzitter van de auditcommissie gemeente Beekdaelen